

Václav Havel jubilující. Gratulací netřeba.

5.10.2026 - Martin Tichý | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

Právě dnes 5. října si připomínáme nedožitě devadesáté narozeniny Václava Havla. Jak by je jubilant oslavil, pokud by žil, a s jakou gratulací bychom se připojili my? Přímočará odpověď neexistuje. Lze se k ní přiblížit prostřednictvím historických paralel a sond. Zavedou nás do minulosti i současnosti. Snad se nám jedna z nich, vedoucí do března 1940, nebude zdát příliš vzdálená a zmatečná.

V druhém roce války a existence protektorátu nebylo možné Masarykovy nedožitě 90. narozeniny připomínat. Protektorátní tisk buď mlčel, kolaborantské plátky *Árijský boj* a *Vlajka* se o osobnosti a odkazu tohoto muže rozepisovaly výlučně v negativních souvislostech. Slova vyřčená nad jeho rakví Edvardem Benešem: „*Pane Presidente Osvoboditeli, Vašemu odkazu věrni zůstaneme!*“, zdála se být zapomenuta. O mnoho lépe se nevedlo ani o deset let později, kdy se osobnost zakladatele novodobé české (a slovenské) státnosti stala předmětem ideologické dehonestace. Spisovatel Čestmír Jeřábek ve svém deníku komentoval tehdejší protimasarykovskou kampaň KSČ. Agilní jednání stranických funkcionářů charakterizoval výstižným slovem: *Ubožáci!* S kritickými, a přitom s poměrně objektivními soudy, hodnotícími Masarykovo dílo, se česká společnost nově a krátce seznámila až v šedesátých letech 20. století. Následná normalizace se opět vrátila k frontálnímu hanobení T. G. M. Sedmdesáté výročí vzniku Československa v roce 1988 přineslo v nazírání na jeho osobnost mírnou satisfakci, plně dosaženou změnou režimu. Došlo k ní více jak 130 let po Masarykově narození a 51 let po jeho smrti. K nepředpojaté interpretaci života a díla „druhého největšího Čecha“ nepomohl ani tak čas, jako změna režimu.

Havel počátkem 70. let vstupoval na politické kolbiště, na němž se střetl s komunistickou mocí, jako již známý a uznávaný dramatik.

Vraťme se však k Václavu Havlovi. Vzpomínky na něj si vybavujeme natolik bezprostředně, že se nám pojí se snadno oživajícími stereotypy. Včetně rezidujících komunistické propagandy o buržoazním Havlově původu, která účelově zakrývala míru perzekuce, jíž byla tato rodina nejen v časech československého stalinismu vystavena. Ze stejného rodu pochází tvrzení o zahraničních úspěších Havlových her, ovlivněných toliko a pouze jeho politickým angažmá. Naprosto pomíjející chronologii jeho životních etap. Havel počátkem 70. let vstupoval na politické kolbiště, na němž se střetl s komunistickou mocí, jako již známý a uznávaný dramatik. Podobně zcestná je účelově recyklovaná smyšlenka o Havlově údajném exklusivním disidentství, zbaveného nebezpečí a represivního postihu. Součástí popkulturního vnímání jubilantovy osoby se staly krátké kalhoty, které jsou buď prvkem výsměchu, nebo zdrojem zavádějící charakteristiky, směřované k jeho domnělé nepraktičnosti.

Tyto obrazy překrývají skutečný a mnohověstevnatý Havlův život, který zbytečně zužujeme na dobu jeho prezidentství. Dodejme však, že i v této etapě svého života v sobě nezapřel spisovatele a dramatika. Havel, prošlý divadelní praxí, věděl, že čas je na jevišti specifickou veličinou. A herecké gesto pečlivě naplánovaným aktem, které, stejně jako autorův smysl pro detail, rozhoduje o úspěchu hry. Tato divadelní průprava přispěla k Havlově specifickému vnímání politiky. Uvědomoval si, že k jejímu naplnění dochází, pokud je jejím cílem skutečné sdělení, které oslovuje diváky (lidi) právě proto, že hra (či politika) zpřítomňuje problémy a výzvy, jimž lidé v reálném životě čelí. Námět jakékoliv hry může být na jevišti inscenován v libovolných kulisách, musí však respektovat zobrazovaný svět a nezpronevěřovat se realitě sdělovaného. A právě těmito zákonitostmi divadla,

jakož i výzvám a správě věcí veřejných, se Havel jako dramatik, ani jako politik, nezpronevěřil. V divadle i politice miloval a uplatňoval cit pro gesta a jistou míru hravosti. Osvojil si tak smysl pro jiný typ politiky než tu každodenní, spojenou nejednou s politikařením.

Jeho esej a politický manifest *Moc bezmocných* je nejen brilantní analýzou doby (normalizace) a systému, nýbrž i esencí disidentství.

Divadelní zkušenost ho obdařila obrazným vyjadřovacím jazykem. Díky jemu popsal život v disentu srozumitelně, s funkčními metaforami života jednotlivce v realitě reálného socialismu. Jeho esej a politický manifest *Moc bezmocných* je nejen brilantní analýzou doby (normalizace) a systému, nýbrž i esencí disidentství. Jakkoliv psaný v bezčasi Husákovského Československa, dodnes napomáhá pochopit propasti „*mezi intencemi systému a intencemi života*“, čímž se tento výsostně politický manifest stal jedním z nejdůležitějších a nejvíce překládaných „disidentských“ textů (během desetiletí do ne méně než dvaadvaceti jazyků).

Havel v *Moci bezmocných* staví proti systému a jeho moci schopnost lidí „žít v pravdě“, vyjadřovat svobodně své názory a solidaritu s druhými, jednat v souladu se svým „lepším já“. Na těchto výzvách trval i tehdy, kdy byl příslušníky státní bezpečnosti přesvědčován o tom, že prospěje své kariéře, když zapře své přesvědčení a uchrání se tak před další persekucí. Ukázal tehdy, že za své myšlenky ručí svobodou (ve vězení strávil 4 roky, 6 měsíců a 18 dní) a životem. V lednu 1983 vězněný, nemocný a záměrně dlouho neléčený prodělal těžký zápal plic, spojený se záněty pohrudnice. Po převozu do nemocnice, vynuceném spoluvězni a tlakem mezinárodní veřejnosti, mu lékaři diagnostikovali abscesy na plicích. Nejenom tato život ohrožující zkušenost, ale i další Havlovy činy a postoje z něho během let učinily nezpochybnitelnou autoritu s mezinárodním renomé.

Havel byl jako člověk jistě chybuující, ale také si své chyby uvědomující a z nich se vykupující.

Havel neiritoval a neirituje své oponenty politickými úspěchy a zkušenostmi (leckterý z jeho politických antipodů se v praxi projevoval daleko protřeleji), nýbrž svým kreditem a tím, že politika a cíle, k nimž směřoval, přesahovaly pěnu dní. Po roce 1989 nezahlédl pouze okno v dějinách, nýbrž si uvědomil, že čas pro zabezpečení svobodné Střední Evropy a české společnosti v tomto prostoru, není bezbřehý. A to přes všechny proklamace o konci dějin. Způsob, jakým se zhostil tohoto úkolu, z něj učinil státníka. A těmito činy vešel do dějin. Jeho prohry zanikají ve stínu dědictví, které ho v soudu historie staví po bok muže, jenž se shodou podobného okna dějin stal prvním československým prezidentem. Havel byl jako člověk jistě chybuující, ale také si své chyby uvědomující a z nich se vykupující. Kdo z dnešních politiků se o sobě samém a své moci vyjádří s ironickou přímočarostí: „*jsa u moci, jsem si permanentně podezřelý. Ba co víc: mám teď najednou zvýšené porozumění pro ty, kteří svůj zápas s pokušeními moci zvolna začínají prohrávat a namlouvajíce si, že stále ještě slouží jen a jen své vlasti, začínají se stále povážlivěji jen ubezpečovat o vlastní skvělosti a stále povážlivěji si zvykat na své výhody jako na samozřejmost.*“

Státník spojuje a zahlazuje rozpory. Politický vliv nevyužívá k posílení své moci a prospěchu, nýbrž k užítku druhých, pospolitosti spoluobčanů. Toto tvrzení zdá se být ve své jednoduchosti a přímočarosti nejen samozřejmé až banální, nýbrž i nemístně patetické. Ona sémantická a faktická předpojatost tvrzeného vyvěrá z nedosažitelnosti této zdánlivé banality. V tom tkví jeden z rozporů tohoto světa. Jedná se o ony paradoxy a absurdity, jež Havel, jakožto dramatik a politik, vyhledával, kritizoval a analyzoval. Možná řešení stavěl na principu nepolitické politiky. Nedocenil však její

společenské a funkční limity, tak jak se projevují v našich časech (nehledě na to, že je lze vnímat i jako výzvu k jejich překonání). Jedná se ale o stejný parametr nepochitické politiky, který nám, pokud ho naplníme smysluplným obsahem, dovolí zachovat to, co sdílíme a užíváme jakožto občanská společnost. Tíhněme k ní, respektive k sobě samým, nikoliv ke státu! To je jeden z vícera odkazů Václava Havla, který bychom měli v čase jeho jubilea naplňovat.

AUTOR: **MARTIN TICHÝ**

FOTO: **POST BELLUM / Mikuláš Kroupa**

<https://www.ustrcr.cz/vaclav-havel-jubilujici-gratulaci-netreba>